

OSMANLI KAYNAKLARINA GÖRE TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİNDE GİRİT SORUNU (1896)

Nükhet ADIYEKE

I- GİRİŞ

Girit Adası, Osmanlı İmparatorluğu toprakları içine ancak XVII. yüzyılın ikinci yarısında katılabilmektedir. Bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğu için "*Girit Sorunu*" bu tarihten itibaren başlamıştır dersek sanırım abartmış olmayız.. Çünkü Girit Adası halkı, etnik yapısı itibarıyla bu tarihe kadar sürekli hakimiyeti altında bulunduğu devlete karşı bir diğer devlete sığınarak, onlardan destek alarak isyan halinde olmuştur. Bizans'a karşı, Araplar'a karşı, Venedikliler'e karşı ve Osmanlı İmparatorluğu'na karşı hep diğer devleti arkasına alarak.

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine katıldıktan sonra da bu isyan hali bir grafiğin çizgileri gibi dönem dönem yükselip düşerek 1896 yılına kadar devam etmiştir. İsyen grafiğinin çizgisinin her yükseliş ve düşüşü dönemin siyasi atmosferine ve özellikle Avrupalı devletlerin olaya müdahalesine bağlıdır. 1877-1878 Savaşı'nın ardından Girit sorununun önce Rusya tarafından Berlin Anlaşmalarına getirilmesi Girit üzerinde Büyük Devletler'in çıkar çatışmalarını doğurmuş ve soruna devletlerarası boyut kazandırmıştır.

Gerek Girit Adası'nın özerk yapısı, gerekse Akdeniz trafiği içindeki önemli yeri göz önüne alınırsa, Girit sorununun her aşamasının XVII. yüzyıldan itibaren yalnızca Osmanlı kaynaklarıyla bile ortaya koyabilmek oldukça zaman alacak boyuttadır.

Kaldı ki Türk-Yunan ilişkileri içinde bir aşama olan Girit Sorunu yalnızca Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasındaki diplomatik ve sosyal bir sorun olarak ele alınmaktan öte, dönemin Büyük Devletleri'nin Girit'e bakış açısı, çıkarları ve soruna müdahalesi, sorunun boyutlarını daha da genişletir.

Gerek Girit Sorunu'nun Osmanlı açısından en yoğun olarak hissedildiği, gerekse Osmanlı, Yunanistan ve Büyük Devletler arasında bu sorun çerçevesindeki diplomatik ilişkilerin en yoğun olduğu dönem 1896-1897 yıllarıdır. Daha net olarak söylemek gerekirse, bu dönemde Girit Sorunu, 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın çıkış nedeni olmuştur.

Girit Sorunu'nun bu aşaması 1897 Savaşı'nın hazırlayıcı etkeni olmaktan başka, bu savaştan sonra Ada'ya muhtar (Autonomie) bir yönetim verilmesi ve bu yolla Girit'in Osmanlı hakimiyetinden çıkmış olmasıdır. Bu nedenle 1896'da Girit'te patlak veren olaylar, isyanın gelişimi ve Avrupa Devletleri'nin ortak müdahalesi inceleme konumuz olmuştur.

Bu olaylara Büyük Devletler'in müdahalesinin, üstelik de ortak alınan kararlarla Ada'nın önce ablukaya, ardından işgal altına alınması, sadece Osmanlı sınırları içindeki bir eyaletteki karışıklıkları yatıştırmak değil, ilerde Avrupa ülkelerinin Akdeniz politikasını ve bu politikaya bağlı olan denge unsurlarını alt-üst edecek bir patlamaya yol açmamaktır.

Bu girişten sonra, Girit Adası'nın Girit Sorunu olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun dış siyasetinin bir dönemine damgasını vurmasındaki önemli etkenlerden biri olması nedeniyle adanın coğrafi konumu üzerinde durmakta da yarar vardır. Girit Adası Akdeniz ile Ege Denizi'nin birleştiği noktada, en eski uygarlıkların doğduğu, genişlediği bir bölgede ve Akdeniz ticaretini denetleyebilecek bir noktadadır. Adalar denizindeki 250 kilometre uzunluğunda olan bu adanın doğu ve batısındaki noktalar askeri açıdan korunması oldukça kolaydır. Doğu ucundaki Sidero Burnu'nun Asya kıyısına uzaklığı 150 km'dir. Batıda ise Girit'in Spada Burnu ile Yunanistan'ın Male Burnu arasındaki uzaklık 90 km. olduğu için buradaki durum askeri açıdan doğuya oranla daha elverişlidir¹.

Dikdörtgeni andıran bir şekilde olan Girit Adası'nın güneye bakan kıyısı daha dağlık olması nedeniyle bu yörede önemli yerleşim merkezleri ve korunaklı limanlar bulunmaz. Oysa kuzey kıyıları verimli araziler ve doğal korunaklı limanlarla dolu olduğu için tarihin en eski devirlerinden beri en önemli yerleşim merkezleri bu şerit üzerinde oluşturulmuştur: Hanya, Resmo (Retimo), Kandiyе (İrakliyon) gibi.

¹ Şarıl Velay, *Balkan Harbinden Sonra Bahri Sefid Meselesi (Asya-yı Osmaniyi Tehdid Eden Tehlikeler)* Çev. Fuad Münir, İstanbul, 1331, s.23.

II. İSYANIN ORTAYA ÇIKIŞI ve BÜYÜK DEVLETLERİN İŞGALİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermeni sorunu ile yoğun bir şekilde meşgul olduğu 1896 yılı başlarında Girit'teki ayaklanma görünüşte daha fazla ayrıcalık ve reform istekleriyle çıkmıştı². Bu dönemde olağanüstü yetkilerle adaya vali olarak gönderilen Turhan Paşa merkeze yazdığı raporda özetle adanın durumu ile ilgili şu tabloyu çiziyordu: -Adada halkı isyana teşvik eden fsad cemiyeti (ki bu cemiyet Etniki Eterya'nın bir kolu olan Epitropi Cemiyeti'dir) hemen her yerde gizli faaliyetler içindedir. Bu cemiyetin faaliyetlerinde ecnebi parmağı olduğuna inancım vardır. Cemiyetin asıl hedefi adadaki meclisin çalışmalarını engellemek ve yeniden bir seçim yapılmasını sağlamaktır. Bu durum sürdükçe meclisin toplantıya çağrılması pek akıl karı olmayacaktır. Asayişin sağlanması ve korunması Ada'nın ekonomik durumun düzeltilmesiyle kısmen mümkün olabilir³.

Turhan Paşa'nın raporu üzerine Bab-ı Ali'den Ada'nın mahalli gereksinimleri için yetecek miktarda paranın gönderilmesine karar verilmiş iken, bu irade ile yine de şu yakınmalar dile getiriliyordu: Girit Hristiyanlarına Halepa Sözleşmesi ile bazı ayrıcalıklar verilmiş iken bunun kıymeti bilinmediği için bazı kısıtlamalara gidilmesi gerekli olmuş ve bundan sonra Giritliler'in buna karşı olan maksatları, Yunanlılar'ın da yardımlarıyla alevlenmiştir. Bu isyanın önü alınmak için halkın asayişini tehdit edecek hareketlerden kaçınması hakkında bir ilan yayınlanması valiliğe bildirilmiştir⁴.

1896 yılı olayları hakkında Osmanlı Hükümeti bu bakış açısını dile getirirken, Avrupa basını da olaylara geniş yer vermekte ve sık sık Osmanlı Hükümeti'nin bu tutumu hakkında yorum yapmaktaydı. Bu konuya ilişkin Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde, Yıldız Arşivi Sadaret Hususi Manyat Evrakı bölümünde, Avrupa'daki Osmanlı sefirlerinden, Hariciye Nezareti'ne gelen telgraflar büyük yer tutmaktadır. Bu telgraflarda sık sık o ülkelerin basınında çıkan haberler iletilmektedir. Buna göre Alman Fas gazetesinde çıkan bir yorumda, bu olaylara, Osmanlı yönetiminin Girit halkına vaad ettiği imtiyazları vermemesinin yol açtığı ileri sürülerek; -Osmanlı Hükümeti Ermeni isyanını bastırmayı başardıktan sonra kendisini isyanlardan asla korkmayan bir büyük

² Yusuf H. Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, C.I/1 T.T.K. yay., Ankara, 1983, s. 82; Cemal Tukin "Girit Md" *İslam Ansiklopedisi*, C. IV, S. 798.

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (B.O.A.), Girit İrade Kataloğu (İr. Girit) No: 1090/5

⁴ B.O.A. İr. Girit 1094/1

devlet addediyorsa bunda hatada bulunabilir- diye yazıyordu⁵. Gerek basında çıkan bu yoğun eleştiriler gerekse kamuoyunun baskısı ile, Avrupa devletleri başta Fransa ve İtalya olmak üzere Girit sularına birer birer harp gemilerini göndermeye başladılar⁶.

Bu siyasi durum içinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Büyük devletler'in uyarılarını dikkate almak zorunda kalarak İstanbul'daki Büyük Devletler'in elçileriyle birlikte hazırlanan yeni düzenlemeyi ilan etti⁷.

Bu düzenlemenin ilanıyla valinin Hristiyan olması ve Büyük Devletlerin onayıyla görev alması, genel meclisi toplantıya çağırması, memuriyetlerin üçte ikisi Hristiyanlara ve üçte biri Müslümanlara ait olması, gümrük gelirlerinin yarısının Ada'ya ait olması, Büyük Devletler'in denetiminde jandarma ve adliye komisyonlarının oluşturulması karara bağlandı⁸.

Bu düzenlemenin son maddesi Osmanlı açısından çok önemlidir ve Meclis-i Mahsus-u Vükela'da uzun tartışmalara yol açmıştır. 14 madde ile Büyük Devletler reform maddelerinin uygulanıp uygulanmadığını denetleme hakkını gündeme getirirken Osmanlı Devleti de buna karşın ihtilalin devamı ve Avrupa Barışı'nın tehdidi yolunda ıssar edilecek olursa, ne yapılacağı konusunda teminat aramağa mecbur olduğunu Büyük Devletler'e bildirmiştir⁹.

Bu yeni düzenleme Ada'da görünüşte bir memnurluk yarattı. Hristiyan Mebuslar büyük Devletler Sefirlerine bundan dolayı şükranlarını belirttiler ve bütün Hristiyan halkın silahlarını terk ile yeni idare usulünün uygulanmasına yardımcı olacaklarını temin ettiler¹⁰. Genel kanıda bu yönde olduğu halde Ada'da Yunan yanlısı cemiyet kendi çıkarları doğrultusunda bunu yeterli bulmuyordu. Öte yandan bu yeni düzenleme müslümanları rahatsız ettiği için bu kez de onlar karşı saldırıya geçtiler. Hanya'da gündüz vakti bir rahibin müslümanlarca öldürülmesi olayların yeniden patlaması için bahane oldu¹¹.

⁵ B.O.A. Yıldız Arşivi Sadaret Hususi Murazat Evrakı (Y.A. Hus) No: 352-10

⁶ Edward Dryoll; *Şark Meselesi (Bidayet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar)* Çev. Mehmed Nafiz, İstanbul, 1329, s. 342

⁷ Dryoll, *ag.e.* s. 346; Süleyman Tevfik, Abdullah Zühdü; *Devlet-i Aliyye-yi Osmaniye ve Yunan Muharebesi, İstanbul, 1315, s. 91-92.*

⁸ B.O.A. İr. Girit 1136/2 ve İr. Girit No: 1147/2

⁹ B.O.A. İr. Girit 1136/1

¹⁰ Dryoll, *ag.e.* s. 346

¹¹ S. Tevfik, A. Zühdü; *ag.e.* s. 93-94, Dryoll, *ag.e.* s. 346-347, Enver Z. Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. III T.T.K. yay., Ankara, 1983, s. 122

İşte Büyük Devletler'in fiili müdahalesini gerekli kılan gelişmeler bu noktada ortaya çıktı. Olayların giderek artmasıyla Girit sularında bulunan Büyük Devletler'in harp gemilerinin sayısı da giderek artıyordu. Bu ortamda yukarıda sözü edilen reformların uygulanması güçlüğü ile karşı karşıya geliniyordu. Yunan Hükümeti de bu karmaşadan yararlanarak güya olayları bastırmak bahanesiyle, Ada'ya bir zırhlı ve harp gemisi gönderdi"... Yunanistan'ın gerek Avrupa Devletleri'ni, gerek Osmanlı İmparatorluğu'nu hiçe sayarak yaptığı meşhur el çabukluğu işte bu sıradadır"¹².

Bu olay Yunanistan'ın Türk sularına ve topraklarına fiilen müdahalesi anlamını taşıdığı için, Osmanlı İmparatorluğu Büyük Devletler'e başvurarak gerekli tedbirlerin alınmasını istedi. Yunanistan'ın Ada'yı fiili olarak işgale başlaması, ilerde sözünü edeceğimiz, Büyük Devletler'in Girit üzerindeki çıkar dengesini alt-üst etmesi ve devletlerin Ada'yı henüz Yunanistan'a katmak niyetinde olmadıklarından, öncelikle Yunanistan'a ilk ortak notalarını verdiler. Bunda Girit'in katiiyen Yunanistan'a ilhak edilemeyeceği ve Osmanlı hakimiyetinde kalarak muhtariyetle idare olunacağı ana fikri yer alıyordu ¹³.

Yunanistan Büyük Devletler'in bu ultimatomunu dikkate aldıktan başka Ada'yı işgal eden Yunan Kuvvetleri Kumandanı Miralay Vasos, Şubat 1897'de Ada'yı Yunan Kralı adına zapt ettiğini ilan etti¹⁴. Bu gelişme üzerine Büyük Devletler 21 Mart 1897'de Ada'yı önce ablukaya aldılar. Ardından Girit Adası'nda yeni bir dönem açan Büyük Devletler'in işgali başladı¹⁵. "Bu suretle Ada Osmanlı Hükümeti'nce artık kaybedilmiş fakat Yunanistan'ca henüz kazanılmamış.."oldu¹⁶.

Ablukanın Yunanistan üzerinde yarattığı etki hakkında değişik görüşler vardır. Bazı kaynaklarda bu tedbirin Yunanlılar üzerinde hiçbir etki yapmadığı aksine şımarmağa elverişli olan bu milleti bir kat daha havalandırdığı iddia olunurken¹⁷, diğerlerinde ise bu durumun

¹² İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihü Kronolojisi*, C. IV, İstanbul 1972, s. 337

¹³ Ali F. Türkgeldi, *Mesail-i Mühimme-yi Siyasiye*, C. III, T.T.K. yay., Ankara, 1987 s. 73; Danişmend: *a.g.e.*, c. IV, s. 337.

¹⁴ Tahmiscizade Mehmet Macit: *Girit Hatıraları*, Yay. Haz. İsmet Miroğlu, İlhan Şahin, Tercüman Yay., İstanbul, 1977, s. 21.

¹⁵ S. Tevfik, A. Zühdü, *a.g.e.*, s. 222.; Tukin, *a.g.m.* s. 799; Tahmiscizade, *M.M.*; *a.g.e.*, s.21.

¹⁶ Bayun, *a.g.e.* c.1/1 s. 113

¹⁷ S. Tevfik, A. Zühdü, *a.g.e.*, s.223

Atina'da fevkalade heyecana yol açtığı ve büyük bir galeyana içinde Yunanlılar'ın Teselya hududundan saldırıya geçtiği sonucu ortaya konmaktadır¹⁸. Bu gelişmeler karşısında bile Avrupa'nın Yunanistan'a arka çıkacağı olasılığından çekinen Osmanlı Hükümeti kendilerince "ihtiyatlı tutum" olarak tanımladıkları çekingenliğinden vazgeçmedi.

III. BÜYÜK DEVLETLER'İN GİRİT SORUNUNA BAKIŞI

Ele aldığımız dönem içinde devletlerin Girit Sorunu'na bakışı "...XIX. yüzyıl sonlarında Türk-Yunan ilişkilerinin olduğu kadar, Büyük Devletler'in Osmanlı Devleti ve Yunan Hükümetiyle olan ilişkilerinin de belirginleşmesi açısından önem taşır" ¹⁹.

Girit Sorunu, bu sorun ile ilgili olan devletlerin her birinin bakış açısına göre ayrı ayrı değerlendirildikçe, bütün aşamalarını yorumlama ve bütün sınırlarını çevirme mümkün değildir. Fakat başlıbaşına bir Girit Sorunu yoktur. İlgili olan devletlerin her biri için ayrı ayrı bir Girit Sorunu vardır. Bu bakış açılarının hiçbiri sabit değildir. Her devletin dış siyasetine hakim olan her çeşit yeni durum ihtiyaç ve olaylar ile değişkendir. Girit Sorunu'nda hükümetler o günkü ihtiyaçlara göre birleşiyorlar ve birgün tamamen müttefik göründükleri halde, bir başka gün birbirlerine karşı düşman kesiliyorlardı. Soruna bakış açılarının bu kadar çeşitli ve zaman zaman karşıt olan bu noktalar arasında genel bir çizgi ve ortak eğilim sağlamak mümkün değildir. Ancak bu çatışmalar ve zıtlıklar statükonun devamını ve devletler arasındaki dengeyi sağlıyor ve genel barışı tehlikeden koruyordu. Fakat bu denge o kadar zayıf esaslara dayanıyordu ki, buna küçük bir unsurun müdahalesi bile bu dengeyi altüst edebilirdi.

Osmanlı Hariciye Nezareti'ne Avrupa'daki sefirlerden gelen telgraf- lar da bu yorumu doğruluyordu. Büyük Devletler'in Girit işi ile ilgilenmelerinin asıl nedeni, bu sorunun genel barışı tehlikeye düşürecek derecede genişlemesinden duyulan kaygıdır. Bu devletler herşeyden önce, doğuda statükonun korunmasını sağlamak arzusunda bulunuyorlardı ²⁰.

¹⁸ Dryoll, a.g.e. s. 352; Bayur, a.g.e. c. I/1, s. 113

¹⁹ Sabri Sürgevil, "1897 Türk-Yunan Savaşı ve İzmir" III. Askerî Tarih Semineri, Ankara, 1986, s.296.

²⁰ B.O.A, Y.A. Hus. No. 355-66

Devletler arasında kabul edilen genel kaniya göre Ada'da ortaya çıkan olayların asıl sorumlusu Yunanlılar'dır²¹. Devletler'in ortak hareketlerinin ilk amacı Yunanlılar'ın Ada'dan çıkıp gitmelerini sağlamaktır²². Bu düşünceyle ve büyük bir savaşı önlemek kaygısıyla yine ortak olarak Ada'nın işgaline karar verilmiştir.

Bu karar aşamasında öncelikle Alman İmparatoru'nun teklifi üzerine, Yunan kıyılarının ablukaya alınması düşünülmüştü. Ancak bu fikre İngiltere karşı koydu²³. Girit'in ablukası ve ardından işgali devletler arasında yoğun diplomatik ilişkiler sonucu alınmış bir karar olarak şu esaslara bağlandı:

1- Bugünkü duruma göre Girit hiçbir vakit Yunanistan'a ilhak edilmeyecektir.

2- Büyük Devletler tarafından Girit'e muhtariyet idaresi verilecektir.

Öte yandan Ada'da yaşayan iki unsurun birbirlerini katletmelerini önlemek ve Ada'daki reform uygulamalarına nezaret etmek üzere büyük devletler konsoloslarından oluşan bir komisyon teşkil edildi²⁴. Böylelikle Hanya Kalesi'ne Türk Bayrağı'nın yanına Büyük Devletler bayrakları çekilmiş oldu²⁵.

Büyük Devletler Girit halkına hitaben yayınladıkları beyanname: Bu durumun, kendi devletlerinin ittifakıyla, Girit sorununun haline değin Ada isyanının bastırılmadığı ve asayişin iadesinden başka bir amaca dayanmadığını ilan ediyorlardı²⁶.

İşgalin gerçekleşmesinin ardından, devletler Ada'da yönetime tamamen el koydular. Halkın elinden silahları toplamaya başladılar. Müslüman memurların görevlerine son verdirerek, bunların Büyük Devletler'in amiralleri tarafından tayin edilecek kişilere görevlerini devretmelerini istediler. Ada'daki Osmanlı askerinin sayısının azaltılması için Babialî'ye karşı yoğun bir baskı içine girdiler. Özetle işgal Ada'daki

21 S. Tervik-A. Zuhdu, a.g.e, s. 105

22 S. Tervik-A. Zuhdu, a.g.e, s. 139

23 Türkgeldi, a.g.e, C.III, s. 73

24 B.O.A, Y.A, Hus. No: 357-7

25 Danışman, a.g.e, C.IV, s. 337

26 B.O.A, Y.A, Hus. 367-83

Osmanlı hükümdarlık haklarının korunması gayesiyle başlatılmış iken, gün geçtikçe buna zıt bir görünüm almaya başladı²⁷. Büyük Devletler çeşitli ultimatolarla ve diplomatik yollarla Yunanistan'ın Ada üzerindeki faaliyetlerini engellemeye çalışırken, kendi ülkelerindeki kamuoyunun Yunanistan'a olan sempatisini ve yardımlarını engellemediler.

Bu devletlerden İngiltere, sorunun başından beri iki ülke arasındaki dengeyi sağlamaya çalışır bir görünümdeydi. Bu dönemde İngiltere'nin Girit sorununa ilgisi, Ada'nın Yunanistan'a katılmasına engel olma esasına dayanıyordu²⁸. Çünkü Ada Osmanlı hakimiyeti altında bulundukça, günün birinde Osmanlı'nın mirası taksim olurken bu hisseyi kendi ele geçireceğini ümid ediyordu²⁹.

İngiliz Dışişleri Bakanlığı, bu düşünce doğrultusunda, Babıali'nin tutumundan hoşnud olduğunu sık sık dile getiriyordu. Özellikle, İstanbul'daki sefirleri aracılığıyla Babıali'ye yapılan tekliflerin kayıtsız şartsız kabul edilmesi³⁰, Osmanlı Devleti'nin Büyük Devletler'in nasihatlerinin dışına çıkmaması³¹, Ada'nın Büyük Devletler tarafından işgaline Osmanlı padişahı tarafından engel olunmaması³² İngiltere'ce hep takdire şayan tutumlar olarak değerlendiriliyordu.

Fransa'nın tutumu ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü koruma politikasının bir parçası olarak İngiltere ile birliktelik gösteriyordu³³. Fransa dışişleri yetkilileri Babıali'ye gönderdikleri telgraflarda, Büyük Devletler'in Girit Sorunu'nu çözmeye kesin kararlı olduklarını dile getiriyorlardı³⁴. İşgal sırasında Ada'daki Fransız yetkilileri, Ada Hristiyanlarını himaye eder bir tutum içindeydi. Fransız Konsoloshanesine yüzden fazla insanın iltica ettiğinden söz ediliyordu³⁵. Öte yandan Fransız gazeteleri, hükümetle karşıt bir tutum içinde, Yunan Basını'ndan aldıkları abartılı haberlerle kamuoyu

²⁷ Tukin: *a.g.m.*, C. IV, s. 800

²⁸ Velay: *a.g.e.*, s.21

²⁹ Velay, *aynı yer*

³⁰ B.O.A, Y.A, Hus No: 366-94

³¹ B.O.A.Y.A. Hus.No: 366-94.

³² B.O.A, Y.A. Hus No:366-95

³³ Sürgevil, *a.g.m.*, s. 297, Velay: *a.g.e.*, s.116

³⁴ B.O.A. İr. Girit No: 1205

³⁵ B.O.A.,Y.A, Hus No: 366-31

nu harekete geçiriyorlardı. Bunun sonucu olarak da Fransa'daki Osmanlı sefaretine karşı gösteriler gün geçtikçe artıyordu³⁶. Bütün bunlara karşın, Fransa İngiltere ile ortak bir tutum içinde Ada'dan Yunanlılar'ı uzaklaştırmak için zor kullanmayı bile göze alıyordu³⁷.

Söz konusu devletler içinde Almanya'nın tutumu en sabit olardı denilebilir. Osmanlı toprak bütünlüğünün korunması ve özellikle Girit'in Osmanlı Hükümeti'nin idaresi altında olması³⁸, bu dönemde Almanya'nın izlediği doğu politikasına en uygun durumdu. Akdeniz'de bir limanı olmadığı halde, Almanya bütün dış politikasını Akdeniz siyasetine karışarak buna göre yönlendiriyordu³⁹. Almanya doğudaki çıkarlarını, Osmanlı Devleti ile dostça ilişkiler kurarak sağlayabileceği düşüncesiyle, Girit sorununda da Osmanlı'nın yanında ve Yunanistan'ın karşısında bir tutum izledi. Alman Dışişleri Bakanı, Baron Marşal Yunanistan'ın tutumunun devletlerarası hukuk kurallarına aykırı olduğunu beyan ile⁴⁰ buhranın barışçı yoldan çözümlenmesi uzaklaştığı için, Osmanlı Devleti'nin Teselya kıtasına girmesi için telkinde bulundu⁴¹.

Rusya'ya gelince: Bu devlet, bütün siyasi olaylar içinde Yunanistan'ın Ada üzerindeki tutumunu eleştirerek, savaş öncesi iki ülke arasındaki gerginlikte tarafsız kalmayı uygun gördü. "Hatta yakın ilişkide bulunduğu Sırbistan ve Karadağ'ın da tarafsız kalmalarını" istedi⁴². Büyük Petro'dan beri Akdeniz'e inmek için coğrafi bir amaç taşıyan Rusya⁴³, Girit Sorunu çerçevesinde oluşturulan Hassas dengeyi zedelemek kaygısıyla diğer devletlerin aldığı kararları kabul etti⁴⁴.

İtalya coğrafi durumu ve tarihi itibarıyla her devletten daha fazla bir Akdeniz Devleti olduğu için bu devletin dış siyasetine hakim olan esas bu çerçevede belirginleşiyordu⁴⁵. Diğer devletlerden daha çok Girit

³⁶ B.O.A. Y.A. No: 367-25, S. Tevfik-A.Zühdü; *a.g.e.*, s. 91

³⁷ B.O.A. Y.A. Hus 366-94

³⁸ B.O.A. Y.A. Hus 355-23, Sürgevil, *a.g.m.*, s. 297

³⁹ Velay; *a.g.e.*, s.6

⁴⁰ B.O.A. Y.A. Hus 366-94

⁴¹ 367-25 B.O.A. Y.A. Hus. 367-25

⁴² Sürgevil; *a.g.m.*, s. 297

⁴³ Velay; *a.g.e.*, s. 97

⁴⁴ B.O.A. Y.A. Hus No: 366-94

⁴⁵ Velay, *a.g.e.*, s. 61

sorunuyla içiçe olan İtalya, işgal güçlerinin komutanlığını da üstlenmişti. İtalya'nın önerisi, Yunan askerini Girit'ten çekmek, sorunu barış yoluyla çözmek esasına dayanıyordu⁴⁶. Öte yandan Osmanlı Dışişleri'ne İtalya'dan gelen haberler, burada Girit asilerine yardım için gönüllü toplandığı ve bunların İtalyan savaş gemileriyle Ada'ya taşındığı yolundaydı⁴⁷. Osmanlı Hükümeti'nin bu konudaki başvurusu üzerine, İtalya Hükümeti bunu yalanlıyarak, Girit'e kruvazör gönderilmesinin Ada'daki İtalyan tebasını korumaya yönelik olduğunu iddia etmiştir⁴⁸. Aynı belgede İtalya'nın, Ada'da isyanın bastırılmasında diğer devletlerle birlikte hareket ettiğini ve Osmanlı Hükümeti'nin Ada'da asayişini sağlayacağı ümidinde olduğunu da ilave etmiştir⁴⁹.

Avusturya-Macaristan Hükümeti'nin, Osmanlı İmparatorluğu ile Yunanistan arasındaki gerginlikte açıkça Osmanlı'dan yana tavır koyduğu gözlenmektedir. Çünkü "... Balkanları kendi nüfuz alanı olarak gören Avusturya, Yunanistan'ın bu bölgede güçlenmesini istemiyordu"⁵⁰. Viyana'dan gelen telgraflara göre, Avusturya Hükümet yetkilileri, Osmanlı'nın meşru talebelerini korumağa ve Yunanlılar'a aynı şekilde karşılık vermeğe hakları olduğunu sık sık dile getiriyorlardı. Avusturya Hükümeti, Yunanlılar'ın Osmanlılar'a fiilen düşmanlık ettiği kanısında idi⁵¹. Avusturya'nın Girit Sorunu'ndan doğan kaygısı, bu sorunun Avrupa'nın barış dengesini tamamen alt üst edeceğine olan kesin inancıdır. Avrupa Devletleri tarafından yapılan girişimler Osmanlı Hükümeti'nce olumlu karşılandığı halde, Yunanistan'ın serkeşane ve devletlerarası hukuka aykırı tutumu, Avusturya basınında eleştiri konusu oluyordu. Avusturya'da yaygın kanı Girit Hristiyan halkının yardım ve himayeye layık olmadıkları yolundaydı⁵².

Bütün bu siyasi tutumlar karşısında bile Yunanistan'ın hedefi Ada'nın Yunanistan'a ilhaki yolunda her türlü çareye başvurmaktan ibaretti. Büyük Devletler'in baskısıyla Ada'ya verilen yeni düzenlemenin onları bu hedeflerine ulaştıramayacağını anlayan Yunanistan, bu

⁴⁶ B.O.A, İr. Girit No: 1205

⁴⁷ B.O.A, Y.A. Hus 357-122

⁴⁸ B.O.A, Y.A. Hus 352-61 ve 353-5

⁴⁹ B.O.A, Y.A. Hus 353-5

⁵⁰ Sürgevil, *a.g.m.*, s. 297

⁵¹ B.O.A, Y.A. Hus 367-18

⁵² S. Tefik-A. Zühdü, *a.g.e.*, s. 107

düzenlemenin aleyhine Ada içinde propagandalara başladı. Bu propagandalarda Ada'nın refah ve saadetini sağlayacak tek çarenin ilhak olduğunu iddia ediyordu⁵³. Bu hedef çerçevesinde Yunanistan'da büyük bir heyecan yaşanmaktaydı. Yunan Kralı, sorunu daha fazla büyötmek niyetinde değildi. Kamuoyu bu tutumdan hoşnud olmadığı için hükümeti oğluna terketmesi için yönetime karşı yoğun baskılara girişti⁵⁴. Yunanistan Girit'deki bu faaliyetlerinin dışında, aynı hedef için Makedonya Hristiyanlarını da ayaklandırmak ve Balkan Devletleri'nden yardım almak ümidindeydi⁵⁵. Büyük Devletler'in hiç bir uyarısına kulak asmayan Yunanistan, Girit'in kötü durumuna dayanarak, Ada'yı işgal ve orada asayışı iade için gerekli tedbirleri almaya mecbur olduğuna, söz konusu devletleri fırsat buldukça ikna etmeye çalışıyordu⁵⁶.

Bu durum karşısında Osmanlı Devleti yalnız meşru haklarını korumak ve toprak bütünlüğünün devamını sağlamak amacıyla Yunanistan'a karşı savaşmak zorunda kaldı.

Yukarıda sözü edilen siyasi gelişmeler sonucu, Osmanlı Devleti girmek zorunda bırakıldığı bu savaşta, Yunanistan'ı mağlub ederek zafer kazandığı halde, savaşa neden olan Girit sorunu tuhaf bir şekilde bağlandı. Ada'da Osmanlı hakları ve Osmanlı'nın toprak bütünlüğünün korunması esaslarıyla yola çıkan Büyük Devletler, savaş sonrasında Ada'ya muhtar (Autonomie) bir yönetim verilmesi için çalışmalara başladılar⁵⁷. Bu sırada "Osmanlı'yı zarara sokacak işlerden görünüşte olsun sakınmak isteyen"⁵⁸. Almanya ve Avusturya bu çalışmalara katılmadı ve iki devlet Ada'dan savaş gemilerini çektiler.

⁵³ Dryoll, *a.g.e.*, s. 351-352, S. Tevfik-A. Zühdü; *a.g.e.*, s. 108

⁵⁴ B.O.A, Y.A, Hus No: 353-66

⁵⁵ Türkgeldi, *a.g.e.*, c. III, s. 74

⁵⁶ B.O.A, Y.A, Hus No: 366-10

⁵⁷ Türkgeldi, *a.g.e.*, c.III, s.7, Turkin. a.g.m, s.800

⁵⁸ Bayur, *a.g.e.*, C.1/1, s.1299

Sözü edilen çalışmalarla Ada'dan Türk askerlerinin tamamen çekilmesi ve Ada yönetiminin Yunan Kralı'nın oğlu George'un valiliğinde Büyük Devletler'in denetimine verilmesi esasları belirlendi⁵⁹. Bu esaslar Türkçe ve Rumca ilannamelerle Ada halkına duyuruldu⁶⁰. Bu suretle Ada'nın çeşitli yerlerinde Büyük Devletler'in kuvvetleri olmakla birlikte, Prens George fevkalâde komiser olarak yönetimin başına getirildi. Bunun yanısıra Prens George Osmanlı hükûmranlığını tanımayı da taahhüt etti⁶¹.

Muhtariyet Girit'in galip Osmanlı Devleti tarafından fiilen kaybı ve Büyük Devletler'e devri anlamını taşıyordu. Oysa savaş Girit yüzünden ve O'nu kaybetmemek için çıkmıştı⁶².

Sonuç olarak Büyük Devletler için Doğu Sorunu'nun bir parçası olan Girit Sorunu böylece çözümlenmiş ve onbeş yıl kadar sürecek olan Ada'nın Yunanistan'a ilhaki süreci başlamıştır.

⁵⁹ Danışmend, *a.g.e.*, C. IV, s. 341, Bayur, *a.g.e.*, C.I/1, s.114

⁶⁰ B.O.A, Y.A, Hus, No: 369-59

⁶¹ Danışmend, *a.g.e.*, C. IV, s. 341, Bayur, *a.g.e.*, C.I/1, s. 130

⁶² Bayur, *a.g.e.*, C. 1/1, s.114